

Свята пісні та фольклорні музичні колективи в Литві: вираження етнокультурної ідентичності

Аушра Забелене

УДК [394.2+784.6]:7.079(474.5)

Aušra Zabielenė. Lithuanian Song Festivals and Folklore Musical Groups: A Representation of Ethnocultural Identity. The contribution of the Song Festivals and folklore groups to the preserving and strengthening of ethnical and cultural identity of the inland and outland Lithuanians is examined in the article. It has been accentuated that the common festivals of the choirs, folklore ensembles, dancers, folk masters ensure the continuity, cherish traditional culture and popularize it in the modern society. The directors and participants of the Lithuanian folklore ensembles reckon recreation and leisure, self-expression, execution of ethnical music, communication and prolongation of the ethnocultural traditions as the main motivations of their activities.

Keywords: Song Festival, musical group, folklore group, ensemble, musical execution, motivation, tradition.

Aušra Zabielenė. Dainų šventės ir folkloro ansambliai Lietuvoje – etnokultūrinio tapatumo išraiška. Straipsnyje nagrinėjama koks vaidmuo, saugant ir stiprinant Lietuvos ir išeivijos lietuvių etninį ir kultūrinį tapatumą, atitenka dainų šventėms ir folkloro ansambliams. Nustatyta, kad šios bendros chorų, folkloro ansamblių, šokėjų, tautodailininkų šventės užtikrina kultūros paveldo ir tradicinių kultūros vertybių tęstinumą, puoseleja tradicinę kultūrą ir populiarina ją šiuolaikinėje visuomenėje. Lietuvos folkloro ansamblių vadovai ir dalyviai pagrindinėmis savo veiklos motyvacijomis įvardina poilsio ir laisvalaikio praleidimą, saviraišką, etnomuzikavimą, bendravimą ir etnokultūrinių tradicijų tęsimą.

Raktiniai žodžiai: Dainų šventė, folkloro ansamblis, veika, motyvacija, tradicija.

У Литві на межі XIX–XX ст. на формування і рівень історичної, етнічної та культурної самосвідомості інтелігенції значний вплив мала художня література історичної романтичної тематики і театр. Культурна самосвідомість литовців виявлялася передусім у рідній мові. «Мову починають розглядати як головну і постійну ознаку самобутності нації, що засвідчує її історичну, культурну тяглість, територіальну цілісність» [7, р. 166]. Особливе значення для живлення литовської мови, для розвитку мовної самосвідомості нації та національного ідентитету мали перші литовські газети «Аушга» («Світанок») (1883–1886), «Varpas» («Дзвін») (1889–1905), «Tėvynės sargas» («Варта Батьківщини») (1896–1904) тощо. Розвиток мовної та національної totoжності стимулювала і боротьба мешканців Литви з польським духовенством за використання литовської мови в костельних богослужіннях [15, р. 57]. Пласт історичної пам'яті литовського народу, який сторіччями потерпав од політичного й культурного тиску, лежить у народній культурі, оповідях, легендах, а також у пісенному фольклорі. Як стверджує Б. Кузміцкас, «... Майже все XIX ст. відроджувана литовська культура знаходила опору не в інституційній та не в шляхетській культурі, а лише у своїй, первинній, традиційній субстанції – у духовній культурі народу, у фольклорі» [7, р. 166]. У той час, коли заможніші селяни орієнтувалися на міську духовну культуру, бідні мешканці сіл та містечок – наймити, безземельні й малоземельні селяни – зберігали й продовжували традиції народної творчості [9, р. 120].

Наприкінці XIX ст. Й. Басанавічюс розпочав активну фольклористичну діяльність, яку максимально розвинув у XX ст. Під час підготовки своїх великих робіт він неодноразово звертався до громадськості й конкретних осіб, закликаючи збирати казки. На початок XX ст. до зібрання фольклору (здебільшого пісень) та його популяризації активно долучилися і литовські компо-

зиторі М. Чюрльоніс, Ч. Саснаускас, Й. Науяліс, М. Пятраускас, С. Шимкус. Вони, гармонізувавши литовські народні пісні, значно розширили хоровий репертуар. У своєму доробку композитори творчо використовували і фрагменти народних зразків, і здійснювали їх хорові аранжування. За даними Р. Гудяліса, гармонізовані народні пісні були постійною і найпопулярнішою складовою репертуару хорів і Свят пісні. Лише близько 50 % хорових репертуарів склали пісні, аранжовані С. Шимкусом [2, р. 8].

Наприкінці XIX ст. з національним Відродженням хронологічно збігся і початок створення литовського національного вбрання. Наприкінці XIX – на початку XX ст., узявши за основу традиційний святковий одяг селян, що формувався до середини XIX ст. під впливом історичних, кліматичних, економічних умов, місцевих традицій і звичаїв, з огляду на характер господарської діяльності й конфесійної належності, було створено типовий національний костюм. Спочатку його носили в досить вузькому, найбільш свідомому соціальному прошарку – у колі інтелігенції.

«Для того щоб національний стрій розповсюджувався в суспільстві, не достатньо було спонукати людей його носити, перш за все потрібно було надати йому престижності» [13, р. 44]. Цьому надзвичайно прислужилися так звані «Lietuviški vakarai» («Литовські вечорниці»), під час яких артисти й учасники фольклорних колективів, одягнені в національний костюм, справляли незабутнє враження на багатьох глядачів.

У 1906 році П. Пускунігіс у м. Скрауджя організував перший ансамбль. Пізніше, у 1914 і 1922 роках, у м. Каунасі засновано ансамблі друкарні С. Банайтіса й інвалідів війни. У 1920 році в м. Панявежисі С. Палюліс створив ансамбль Товариства хлопчиків, які грали на скудучях, а 1923 року – ансамбль Каунаського університету, учасники якого виконували музичні твори на

скудучаях і рогах*. У 1923 році хор литовців у м. Вільносі поставив «Onutės vestuves» («Онутине весілля»). У 1927 році Каунаський військовий театр і хор «Gabijos» («Габія») показали «Lietuviškas vestuves» («Литовське весілля»). У 1932 році в с. Пірагеї учасники «Senovės mylėtojų būrelis» («Гуртка шанувальників старовини») поставили найвідоміше «Senovinės kupiškėnų vestuvės» («Старовинне весілля мешканців Купішкіса») [18].

Сильні традиції спільного співу були одною з головних передумов для виникнення як аматорських хорів, так і професійних ансамблів. За Р. Гудялісом, традиція групового співу під час косовиць, жнив, різних толок (коли один затуляє, а інші підхоплюють спів) належить до передумов соціального плану. Музично-інтонаційною характеристикою литовського народно-го співу є його багатоголосся. Такі важливі складові народних пісень, як ансамблеве багатоголосне мислення, своєрідне інтонування, характерна артикуляція тощо є загальними ознаками хорового співу, що привели до утворення в Литві Свят пісні [2, р. 7].

Наприкінці XIX ст. литовські аматорські хори, а з першої половини XX ст. і Свята пісні були одними з дієвих засобів пробудження і розвитку етнічного й культурного ідентитету. Демократичний рух хорів, що почався у Європі в першій половині XIX ст., заклав підвалини Свят пісні. Окремі хори об'єднувалися в спілки хорового співу. Перше Свято пісні у Європі відбулося у Швейцарії (м. Цюрих) (1843), наступне – у Німеччині (1845). Ця традиція, разом зі впливом німецької культури, досягнула і держав Балтії. В Естонії та Латвії Свята пісні проводили наприкінці XIX ст.: в Естонії – у м. Тарту (1869), у Латвії – у м. Ризі (1873), у Фінляндії – у м. Ювяскюлі (1884). У Росії Свято пісні започаткували в м. Нижньому Кисляї (Воронізька обл.) (1936). Найбільше у світі Свято пісні провели в Австрії, у м. Відні (1928). Воно проходило з нагоди сотої річниці смерті Ф. Шуберта [3, р. 298].

Через заборону популяризації фольклорних зразків друком литовською мовою Свята пісні розпочали в Литві тільки 1924 року. У країні Балтії Свята пісні прийшло як явище чужої культури, але дуже швидко ввійшло до місцевих, з найархаїчних часів, традицій групового співу, збережених і впроваджених у повсякденне життя, що об'єднували спільноту села під час праці та відпочинку. 23–25 липня 1924 року комітет, створений у незалежній Литві композитором Й. Жиліявічюсом, під час Третьої виставки земельного господарства організував Перше свято пісні. На цьому святі, названому Днем пісні, що відбувалося в Каунасі, брало участь 80 хорів (близько 3 тис. учасників) й об'єднаний духовий оркестр (120 музикантів). Диригували Й. Науяліс, С. Шимкус, Й. Штарка. За підтримки близько 50 тис. слухачів було виконано Національний гімн. Звучали аранжовані Т. Бразісом, Й. Бендорюсом, М. Пятраускасом, Й. Талат-Кялпшою, А. Качанаускасом і Й. Штаркою народні пісні [19]. Це

Свято пісні не лише підвищувало майстерність хорів і хормейстерів Литви, але й викликало почуття національної єдності. Свята пісні в країнах Балтії водночас активно впливали на національну самосвідомість і самоідентифікацію жителів, а також дуже чітко відображали цілі руху – визволення з-під політичного й культурного впливу, а під час і тиску, Німеччини або Росії [4, р. 13].

Друге свято пісні, присвячене десятиріччю незалежності, було ще масовішим. Воно відбулося також у Каунасі (1928). У ньому брали участь 173 хори. Більше 8 тис. співаків виступили для понад 100-тисячного натовпу слухачів. Надзвичайна масовість учасників і слухачів цих свят продемонструвала те, що саме через спільну пісню особливо активно осмислюється культурна тотожність й етнічна самосвідомість.

У Сполучених Штатах Америки об'єднані хори з литовців-емігрантів виникли раніше ніж у Литві. У м. Чикаго, 1916 року, відбувся перший дуже важливий концерт, у якому брали участь 12 хорів. Під керівництвом А. Поцюса співали близько 500 співаків об'єданого хору. У наступних – 1917, 1918, особливо в 1919 – роках, під час збору мільйона підписів під вимогою про незалежність Литви, у м. Нью-Йорку проходили виступи хорів литовців, які компактно проживали в районі Брукліна й м. Нью-Джерсі. Минав час, і зростала масовість Свят пісні. У Чикаго, який славився великою кількістю литовських хорів, 1930 року під час вшанування Вітаутаса Великого співали 1 тис., а 1935 року навіть 1200 співаків. Відзначення річниці Вітаутаса Великого в Нью-Йорку (1930) і найбільший виступ литовських хорів США під час Усесвітньої виставки (1939), у якому брали участь понад 60 колективів (близько 3 тис. співаків) зі США й Канади, диригував Й. Жиліявічюс, яскраво продемонстрували спільні проблеми національної єдності й індивідуальні проблеми збереження етнічного ідентитету діаспори, яка мешкала далеко від Литви [19]. Така масовість засвідчувала, що для діаспори Свята пісні були дуже важливим ланцюгом, що зв'язував їх з Литвою і між собою. Такі декларації литовства важко переоцінити, тому що саме під час Свят пісні були представлені всі головні символи, які зміцнювали й підтримували литовську етнічну самосвідомість і тотожність у чужій державі, а саме: Трикольтор, національний стрій і пісня. Спільна пісня на той час була справжнім найсильнішим виразом їхнього литовського духу.

У 1940 році дослідження етнічної та культурної самосвідомості литовського населення припинили. Як нацистка, так і радянська окупації поставили за мету заглушити ідею національної незалежності. За Р. Вебрю, у сталінські часи боролися з категоріями «дух нації», «ідеологія нації», «відродження» та з іншими подібними категоріями – їх брутально заперечували [15, р. 96]. Важливо те, що під час окупації Радянським Союзом країн Балтії традиція Свят пісні не зникла. С. Свєрдюлас, один з постійних організаторів Свят пісні, після Другої світової війни згадував: «На перші свята учасників везли в потягах для тварин; поки пересіли в пасажирські потяги – багато часу сплило. Це було

* Скудучай (те саме, що «скудūtis») – литовський народний духовий інструмент типу багатоствольної флейти; «роги» – сигнальний духовий литовський народний інструмент [прим. перекладача].

просто неминуче, тому що в республіці було мало авто-транспорту. Окрім того, існувала думка, що так безпечніше!» [12, р. 98]. Поступово підготовка до Свят пісні стала поштовхом до руху самодіяльності. У ритмі Свят пісні перебували учасники самодіяльності всієї Литви. Проходили щорічні локальні (районні, міжрайонні) і зональні Свята пісні, під час яких відбирали найкращих на Республіканське свято пісні. У ході підготовки до цих заходів поступово викристалізувалися і їхні традиції, головні акценти. Напередодні свята відкривали виставки народних умільців. З 1970 року вечори ансамблів проводять у «Калну паркас»*, День танцю – на стадіоні «Жальгіріс». З 1960 року центральний день свята – День пісні. Він проходить на спеціально для цього збудованій естраді в парку «Вінгіс». Саме в День пісні проводять головні святкові ритуали: запалюють вогонь, піднімають прапор, виголошують привітання і виконують гімни. У радянський період довелося пристосуватися до політичної системи і включити в репертуар твори, що прославляли тогочасний устрій, але під «червоною» поверхнею організатори приховували бажання зберегти історичні традиції і культурну самобутність. Етнокультурні традиції особливо підтримували активні учасники Свят пісні – фольклорні гурти. У 1950 році вражає виступив збірний (480 осіб) ансамбль музик на скудунях. Через п'ять років зазвучав збірний (290 осіб) ансамбль музикантів на канклексах**. Однак свою справжню майстерність музичні художні колективи, виступи яких раніше були лише доповненням до програм Дня танцю і Дня пісні, уперше розкрили 1970 року, коли їм надали можливість виступити в окремому концерті в «Калну паркас» у переддень Свята пісні. «Цей вечір подарував особливі враження та зачарував своєю щирою народністю, спонтанним включенням глядачів у програму, коли разом з учасниками ансамблів «співали» заповнені слухачами схили пагорбів. Ми споглядали величезне духовне піднесення і згуртованість – це був ніби спалах народності в обставинах того часу» [16, р. 106].

З огляду на припинення існування Радянського Союзу і відновлення Литвою незалежності цінність Свят пісні ще більше стала очевидною. З 1990 року фольклорне свято проводять кожний четвертий рік, на початку липня. У ньому бере участь близько 30 тис. учасників. Особлива подія в історії Литви – Свято пісні литовців світу (1994). З 27 тис. учасників свята 1 тис. були литовці діаспори. Роль Свят пісні, як великої об'єднуючої сили, підкреслив неофіційний девіз заходу – «Одна нація – одна культура». Це було «... свято культури, що об'єднує націю, надає сенс єдності і переживанням людей, розкриває етнічні пласти нації, музику культуру, яка пробуджує і відроджує національну самосвідомість» [14, р. 8]. Свята пісні – наймасовіше мистецько-соціальне єднання нації, у якому беруть участь до 100 тис. осіб (не враховуючи телеглядачів).

* «Калну паркас» – парк на пагорбах у центрі м. Вільнюса [прим. редактора].

** Канклес – литовський струнний щипковий народний інструмент [прим. перекладача].

Вони впливають на суспільство як потужний чинник, за допомогою якого формується національна й культурна єдність нації та її самосвідомість. Традицію Свят пісні підтримують упродовж 85 років. У 2003 році ЮНЕСКО оголосило Свято пісні спадщиною світової культури, засвідчивши його особливе значення. За всю історію Свят пісні відбулися три особливо значні, ювілейні: 1930 року – з нагоди 400-річного ювілею Вітаутаса Великого; у 2003 році – присвячене 750-річному ювілею хрещення короля Міндаугаса; у 2009 році – з нагоди 1000-річчя від першої згадки імені Литви.

Важливу роль у збереженні та зміцненні етнічної, культурної ідентичності литовців Литви й діаспори відіграють не лише Свята пісні, але й окремі виступи фольклорних ансамблів. Вони об'єднують у собі різні форми етнічної культури (народні пісні, танці, музичення, усний фольклор, звичаї, національний костюм). Їхні виступи мають багатовекторний вплив на широке коло реципієнтів (пізнавальний, релаксація, комунікаційний тощо). У радянській період фольклорний рух у Литві був одним з проявів резистенції (опору) [5]. Після відновлення незалежності в 1990 році, цей рух, так би мовити, утратив своє первинне значення – збереження литовської тотожності. Діяльність фольклорних музичних колективів зазнала впливу інших культур світу. Постало питання: «Якими мотиваціями керуються на сьогодні у своїй діяльності такі колективи?». Це питання піддали аналізу, обравши головним об'єктом дослідження фольклорні ансамблі молоді й дорослих у Литві після відновлення незалежності республіки. Досліджували, як і якими засобами фольклорні гурти плекають і підтримують литовську етнокультурну ідентичність. Нами було проаналізовано й узагальнено накопичені на території Литви у 2003–2009 роках відомості (анкети, аудіозаписи, світлини тощо) про діяльність фольклорних ансамблів. Матеріали польових досліджень зібрані із застосуванням методів анкетування, напівструктурованого інтерв'ю, спостереження та участі; оброблені за допомогою математичного аналізу. На території Литви опитано 81 фольклорний ансамбль (900 учасників і 83 керівники ансамблів).

В Естонії таку ж роботу провела та оприлюднила результати І. Рюютель. Вона опитала 402 фольклорні музичні колективи з різних регіонів Естонії, які брали участь у фольклорному фестивалі «Baltica» («Балтика») (2001). І. Рюютель поставила за мету проаналізувати, скільки чоловіків, жінок і дітей (у відсотках) беруть участь у діяльності фольклорних ансамблів, якого віку учасники та які головні мотивації їхнього перебування в ансамблі. І. Рюютель виокремила чотири головні мотивації щодо фольклорної діяльності учасників музичних колективів. Перша – художнє самовираження, домінує у всіх вікових групах респондентів. Інші три мотивації сильно корелюються віком учасників. Важливим мотивуванням для молоді є культурне спілкування, подорожі. Учасники старшого віку зауважують на відчутті радості, яке приносить їм така діяльність. Четвертою мотивацією, за значимістю, для учасників фольклорних ансамблів Естонії є зміцнення і декларування національної, регіональної та культурної тотожності [8].

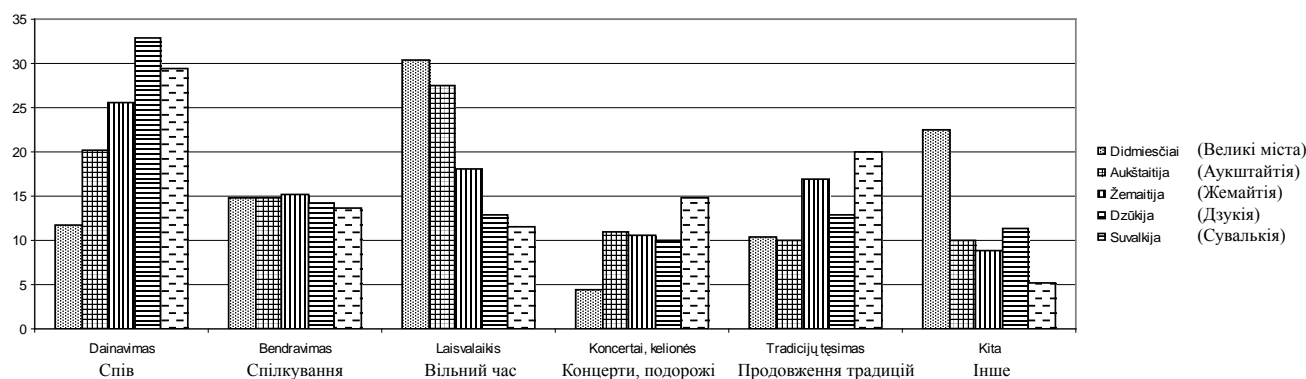
У Литві, в останнє десятиліття, поглиблено вивчають питання як індивіди та різні громади окреслюють самі себе, та як їх окреслюють інші [1; 6; 10; 11]. Дискусії в сучасній науці про ідентитет спонукають розширювати студії культурних громад по-новому. Свого часу суттєву роль відіграло дослідження етнокультурної totoжності музичних громад країни. Виявлено, що історичний, етнічний та культурний спадок, який по-різному інтерпретується в діяльності фольклорних гуртів, активно формує спільність естетичних позицій їхніх учасників [17, р. 202]. Під час експедицій учасників таких колективів запитували: «Що спонукає їх уже чимало років відвідувати фольклорний ансамбль?». Інколи доводилося спостерігати, як людина, знімаючись, чи не вперше себе запитувала: «Справді, а чому?».

У психології мотивація – це сукупність чинників, які викликають, підтримують і керують поведінкою, що дозволяє досягнути певної мети. Це викликаний різними мотивами процес спонукання цільової діяльності, певної поведінки, дій. Останні є зовнішніми або внутрішніми чинниками, які визначають активність особистості та

напрямок її діяльності¹. Необхідно зауважити, що годі шукати іншої подібної сфери самовираження, яка має такий широкий спектр мотивацій, який покращує якість екзистенції особистості. Діяльність у фольклорному ансамблі є особливо багатогранною, скерованою на задоволення особистих (спілкування, відпочинок, пізнання) і суспільних (плекання, пропагування, тяглість етнокультурної спадщини нації) потреб людини [17, р. 66]. Аналізуючи, що для респондентів означає їхнє перебування у фольклорному музичному колективі, одне із запитань анкети було таке: «Що для Вас означає Ваша діяльність у цьому ансамблі?». Отримані відповіді були розділені на п'ять головних груп у порядку зменшення важливості. У діяльності фольклорних ансамблів беруть участь заради: 1) співу; 2) проведення відпочинку та вільного часу; 3) продовження традицій; 4) спілкування; 5) концертів, подорожей. Інша група респондентів на запитання «Чому вони беруть участь у цій діяльності, що це для них означає?» відповіли: «Це спосіб життя, радість душі, задоволення, джерело здоров'я, хобі». Подібні відповіді виокремили в ще одну – шосту – групу під назвою «Інше».

Діаграма № 1

Мотивації діяльності учасників ансамблів

Учасники фольклорних ансамблів трьох найбільших міст Литви – Вільнюс, Каунас і Клайпед – зі шести згаданих мотивацій визначальною причиною своєї участі у фольклорному музичному колективі найчастіше вказали третю (див. діагр. № 1) – бажання розслабитися, відпочити або провести вільний час (30,4 %). Очевидно, що швидкий темп життя, різні зміни, нові технології тощо спонукають мешканців великих міст шукати «спокійнішої, повільнішої» діяльності. Після напруженого робочого дня учасники ансамблів співають спокійних, повільних народних пісень, що є ніби терапевтичним засобом, своєрідною медитацією, формою відпочинку, а народні танці дають можливість порухатися. В етнографічному регіоні Аукштайтія головною мотивацією щодо свого перебування у фольклорному колективі респонденти також вважають вільний час і відпочинок (27,5 %). Але тут частіше зауважують, що це відпочинок після робіт по господарству, розвага від буденності, «культурний» спосіб проведення вільного часу. За словами респондентки Д.Е.Т. з Укмярзького району, це – «... радість, спокій, веселість без

пятики»². Проаналізувавши відповіді учасників ансамблів із Жемайтії, з'ясувалося, що, на відміну від респондентів великих міст й Аукштайтії, для жемайтійців найголовнішою мотивацією їхньої участі у фольклорному ансамблі є спів (25,5 %). В етнографічному регіоні Сувалькія з усіх перелічених мотивацій також упевнено передре спів. На замилуванні народною піснею і на важливості самого процесу співу наголосили 29,5 % респондентів. У цьому регіоні фольклорних гуртів найменше. Мабуть тому 20 % респондентів назвали продовження традицій головною мотивацією своєї діяльності. Третина респондентів у Дзукії обґрунтували своє перебування у фольклорному ансамблі бажанням співати. Цей етнографічний регіон посідає перше місце в Литві не лише за чисельністю фольклорних колективів, але й за естетичним рівнем розуміння співу як суттєвого засобу артистичного спілкування і творення локальної етнокультурної totoжності.

З'ясувалося, що головною мотивацією осіб, які беруть участь у фольклорних ансамблях найбільших міст Литви й Аукштайтії, є вільний час і відпочинок. У Жемайтії,

Сувалькії і Дзукії найважливішим мотивуванням, висловленим людьми середнього і старшого віку, є спів як пряме продовження власне традиції співу. Учасники гуртів виросли в «співочому» оточенні та водночас самі органічно в нього влилися. Локальна етнокультурна тотожність, що сформувалася в дитинстві та юнацтві цих людей, активно підтримується діяльністю фольклорних ансамблів. Коли А. Крапівіцкене запитали, яка провідна ідея діяльності двох ансамблів Вілкавішкського району в Сувалькії під її керівництвом, вона відповіла: «Дуже хочеться, щоб співали те, що на сьогодні збережене. Я ще мрію показати програму на тему старовинного весілля. Ті пісні – старовинного весілля і жнив – мені дуже подобаються. Як було в давнину. Мені ще мама говорила, що з піснею верталися і піснею завершували жнива. Я співаю змалку. Люблю пісню. Я нічого більше не вмію. Моя робота – це пісня. Коли поспівав, то ніби поїв»³. Керівник, який розповідає про свою роботу з таким запалом і любов'ю, потрохи прищеплює її і учасникам свого ансамблю. Думка керівника колективу та його ставлення до своєї діяльності, її місії впливає не лише на етнокультурну самосвідомість членів, але й визначає успішне існування власне ансамблю. Тому головним, а можливо і визначальним чинником, що мав вплив на мотивації, які були означені членами фольклорних колективів, є сам керівник, його особистість і сформульована (або ні) стратегія діяльності ансамблю.

При з'ясуванні питання, як керівники ансамблів залучають нових членів у новостворений або вже існуючий ансамбль, викреслилося чимало цікавих практик. Керівникам ансамблів сіл або містечок доволі часто доводиться самим привозити, а після репетиції відвозити додому членів колективів похилого віку. Колишній очільник розформованого ансамблю (с. Мікуленас, Варенський р-н) згадував: «Однією з проблем було те, що всі не мають як або погана погода. Оскільки в мене була машина, то сам усіх на репетицію і звозив. Тут через село проїжджаєш і збираєш. Мені дуже подобалося, я сам хотів. І я сам співав разом з ними»⁴.

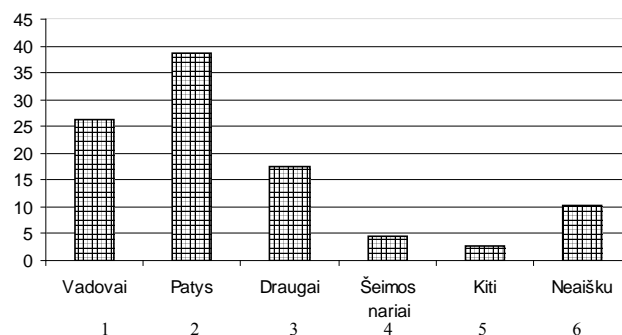
Як виняток, керівник ансамблю виїжджав працювати зі своїм колективом навіть в іншу республіку. Такий випадок трапився з фольклорним ансамблем «Раса» («Роса») Даугавпільського (Латвія) литовського товариства. Ним керує музикант сільської капели «Sadūnc» («Садунай») Г. Андріяускас, який двічі на тиждень приїжджає із Зарасайського району (Литва). Чимало керівників зауважили на таких випадках: якщо після концерту учасників ансамблю не частує сторона, яка запросила, доводиться це робити їм самим, інколи навіть своїм коштом. «Колгосп мене і сільську капелу преміював. Ці кошти ми використали на вечерю. Люди після концерту змучені, голодні, то й організували вечерю»⁵. Р. Кавецкене, керівник фольклорного ансамблю «Ricinēlis» («Ріцінеліс») Лаздіяйського району, розповідала, що до її колективу «люди сходяться поспівати, поспілкуватися. Це для них звичайна необхідність. Необхідність – пісня і спільне спілкування в тій пісні. Ми проводимо репетиції. А коли відчуваю, що

потрібно розслабитися, то купую цукерки, печиво, заварюю чай. Вони приходять і знаходять накритий стіл...»⁶.

Такі методи роботи керівників допомагають утримати людей в колективі. Щоб в існуючий ансамбль приходили нові члени, він повинен відповідати декільком важливим критеріям: бути відкритим і дружнім до нових членів, активно концертувати, мати матеріальну базу й активного, кмітливого очільника. У новостворювані ансамблі великих і середніх міст людей запрошують через об'яви. Якщо село або містечко невелике, усі мешканці один одного знають, то про створення нового колективу переказують один одному.

При опитуванні учасників фольклорних ансамблів було з'ясовано про їхній прихід до колективу; проаналізовано роль керівників ансамблів у відборі та залученні нових членів до колективу, ініціативи керівників, а також головні чинники, що впливають на рішення респондентів брати участь у діяльності фольклорного ансамблю. Нових членів найактивніше запрошують у створені або новостворювані колективи очільники ансамблів Дзукії (40,7%). Керівники колективів великих міст такої активної агітаційної роботи не проводять, тому що особисту ініціативу здебільшого виявляють самі респонденти (42,5%). У Дзукії, порівняно з усією Литвою, у діяльність ансамблів найбільше залучали (13,6% респондентів) члени сім'ї: матері, батьки, батьки батьків, брати, сестри, чоловіки, дружини. У Сувалькії, у найбільшому з усіх регіонів, брати участь запрошували (27%) друзі, співробітники, сусіди. Деякі респонденти великих міст на запитання «Хто запросив їх в ансамбль?» відповідали: «Національна самосвідомість; хтось притягнув; по Інтернету; за оголошенням по радіо; за оголошенням; викладач співу». Більш цікаві відповіді ми отримали з інших етнографічних регіонів: «Завідувач бібліотеки; секретар партії; староста; директор парку; культуролог; заступник директора». Усі ці та подібні відповіді респондентів включені до групи «Інші випадки». Співвідношення ініціаторів фольклорних ансамблів має такий вигляд:

Діаграма № 2
Причини приходу до колективу учасників фольклорних ансамблів

1. Запросили керівники (26,2%). 2. Прийшли самі (38,8%). 3. Запросили друзі (17,4%). 4. Запросили члени сім'ї (4,5%). 5. Інші випадки (2,7%). 6. Незрозуміло (10,4%).

На діаграмі № 2 простежуємо, що керівники до своїх колективів запрошують лише близько чверті всіх бажаних. Тому доходимо висновку, що головною метою керівників переважно є не створення, а збереження і зміцнення ансамблів. Оскільки третина респондентів шлях до фольклорного гурту знайшли самі, очевидно, що люди шукають і знаходять найкращу сферу для свого самовираження, спілкування з близькими по духу, продовження етнокультурних традицій. Проте майже п'ята частина членів колективів прийшли на запрошення друзів і знайомих, що є свідченням спілкування – не менш важливої мотивації перебування у фольклорному ансамблі. Водночас наголосимо, що лише 4,5 % респондентів, залучених до мистецьких колективів членами родин, є невтішим сигналом про те, що для прямого передавання, з покоління до покоління, традиції музикування існує велика загроза.

Отже, Свята пісні об'єднують суспільство Литви на місцевому, регіональному і національному рівнях. Це є наймасовіший вираз культурного ідентитету, що формує та зміцнює національне самоусвідомлення, забез-

печує тяглість культурної спадщини і традиційних культурних цінностей.

У збереженні та зміцненні етнічного й культурного ідентитету литовців Литви і поза межами республіки велику роль відіграють не лише Свята пісні, але й фольклорні музичні колективи. У фольклорних ансамблях найчастіше беруть участь з огляду на: 1) відпочинок і проведення вільного часу (23,4 %); 2) спів, самовираження (21,3 %); 3) спілкування (14,7 %); 4) продовження традицій (12,7 %); 5) інші причини (12,3 %); 6) концерти, подорожі (9,7 %).

Керівники і учасники фольклорних ансамблів Литви своїми головними мотиваціями діяльності вважають відпочинок і проведення вільного часу, самовираження, виконання етнічної музики, спілкування та продовження етнокультурних традицій; підтвердили припущення, що фольклорні колективи активно плекають і продовжують етнокультурні естетичні паралелі за допомогою творів традиційного фольклору, утворюють спільність і закріплюють етнокультурну спадкоємність.

Примітки

¹ Див.: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lt.wikipedia.org/wiki/motuvacija>.

² Рукописний відділ бібліотеки Інституту історії Литви. Етнологічні

фонди. – Спр. № 2254, арк. 65.

³ Інтерв'ю з А. Крапівіцкене, Вілкавішкиський р-н, м. Віштітіс; листопад 2005 року.

⁴ Інтерв'ю з С. Мікуленасом, Варенський р-н,

с. Даргужай; липень 2004 року.

⁵ Там само.

⁶ Інтерв'ю з Р. Кавецкене, м. Лаздіяй; листопад 2005 року.

Література

1. *Daukšas D.* Tautinio tapatumo tyrimų teorinės problemos: antropologinė perspektyva // *Filosofija, Sociologija.* – 2006. – Nr 2. – P. 2–7.
2. *Gudelis R.* Chorai ir dainų šventės Lietuvoje – etninės savimonės žadintojai: raidos ir raiškos problemos (XIX a. II pusė – XXI a. pradžia) // *Gimtasai kraštas.* – 2009. – Nr 2. – P. 6–16.
3. *Jakelaitis V.* Dainų šventės // *Muzikos enciklopedija.* – Vilnius, 2000. – T. 1. – P. 298–300.
4. *Jakelaitis V.* Lietuvos dainų šventės. – Vilnius, 1970.
5. *Jakubčionis A.* Antisovietinis pasipriešinimas ir kova dėl žmogaus teisių. Pilietinis pasipriešinimas // *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija.* – Vilnius, 2005. – P. 524–525.
6. *Kalnius P.* «Kitokie» tarp «savų»: Lietuvos etnografinių grupių stereotipai // *Lietuvos etnologija. Socialinės*

antropologijos ir etnologijos studijos. – 2002. – Nr 2 (11). – P. 23–52.

7. *Kuzmickas B.* Tautos kultūros savimonė. – Vilnius, 1989.

8. *Riitvel I.* Eesti folklooriilkumise subjektist ja osalusfaktoritest // *Pärimumuusika muutuvus ühiskonnas.* – Tallinn, 2004. – T. II. – P. 15–25.

9. *Sauka L.* Tikra ir netikra liaudies kūryba. – Vilnius, 1983.

10. *Savoniakaitė V.* Aukštaičiai «ribų» sampratos // *Lituanistika.* – 2003. – Nr 3 (55). – P. 101–112.

11. *Savoniakaitė V.* Bendruomenės vykdomas teisingumas šiuolaikinėje ekonomikoje // *Lietuvos etnologija. Socialinės antropologijos ir etnologijos studijos.* – 2006. – Nr 5 (14). – P. 53–64.

12. *Sverdiolas S.* O šventė buvo gera. – Vilnius, 2005.

13. *Šidiškienė I.* Tautinių rūbų kelias į

visuomenę XX a. I pusėje // *Etninės kultūros paveldas ir dabarties kultūra.* – Vilnius, 1999.

14. *Trinkūnas D.* Dainų šventė. – Vilnius, 1994.

15. *Vėbra R.* Lietuvių tautinis atgimimas XIX a. – Kaunas, 1992.

16. *Vyžintas A.* Nuo tradicinių muzikos instrumentų iki dainų ir šokių ansamblių: esmė, problema, perspektyva // *Lietuvos liaudies kultūros centrai* 60. – Vilnius, 2001.

17. *Zabielienė A.* Folkloro ansambliai dabartinėje Lietuvoje: etnologinis aspektas. – Vilnius, 2010.

18. *Zabielienė A.* Trejos kupiškėnų vestuvės // *Liaudies kultūra.* – 2004. – Nr 1. – P. 29–33.

19. *Žilevičius J.* Dainų šventės // *Lietuvių enciklopedija.* – Vilnius, 1954. – T. 4. – P. 241.

Переклад з литовської Джулії Федіркен